

1. Лященко М. И. История русского народного хозяйства. / М.И. Лященко – Москва – Ленинград, 1930. – С. 493 с.
2. Волобуев П. В. Экономическая политика временного правительства. / П.В.Волобуев – Москва, 1962-.483 с.
3. Статистический сборник за 1913-1917 гг. // Труды ЦСУ. – Т. 41. – Вып. 1. –624 с.
4. Статистический ежегодник 1917. – М., 1917. – С. 24; Статистический сборник за 1913-1917 гг. // Труды ЦСУ. – Т. 41. – Вып. 1. – 1225 с.
5. Горнозаводское дело – 1917. - №38-39. – . 16732 с.
6. Левин И. И. Акционерные коммерческие банки в России. / И. П.Левин– Петроград., 1917. – 429 с.

Гончарова О. С., кандидат історичних наук,
доцент, зав. кафедри історії України
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО

Ефективність внутрішньої політики будь-якої влади багато в чому залежить від уміння попереджати, локалізувати, вирішувати міжетнічні конфлікти та залучення до державного будівництва представників різних етносоціальних груп. Тому актуальним є вивчення досвіду здійснення етнонаціональної політики різними українськими урядами, у тому числі і гетьмана Павла Скоропадського. Вивчення досвіду регулювання етнонаціональних процесів за часів Української держави гетьмана П. Скоропадського має важливе значення для сучасного державного будівництва. Адже усвідомлення основних положень його етнонаціональної політики, безсумнівно, допомогло б керівництву України у

розв'язанні багатьох проблем сьогодення, відвернуло б небезпеку повторення гірких помилок та трагічних прорахунків.

Дослідженню етнонаціональної політики Гетьманату П. Скоропадського присвячено велику кількість наукових та науково-популярних праць. На особливу увагу заслуговують роботи Б. Козьмука [1], М. Лазарович [2], Н. Ставицької [8], В. Устименка [10]. Автори розглянули окремі аспекти етнонаціональної політики Гетьманату. Однак чимало проблем даної теми лишилися поза увагою дослідників. Одна з них – основні напрями етнонаціональної політики Павла Скоропадського, ефективність їх реалізації, що й поставлено завдання проаналізувати у пропонованій доповіді.

Українська гетьманська держава П. Скоропадського, стала важливим кроком на шляху переходу до ефективнішої моделі організації державної влади. Про перехід до нього верховної влади, скасування Української Народної Республіки та проголошення натомість Української Держави населення дізналося з Маніфесту від 29 квітня 1918 р. П. Скоропадський не мав на меті будівництва української національної держави. Він прагнув витворити нову концепцію української нації, яка ґрунтувалася б не на етнічних засадах, а на лояльності до Української Держави. Держава розумілася не у вузько етнічному значенні, а в ширшому територіальному. Дослідниця А. Хитра вважає, що П. Скоропадський був одним із перших діячів України, які втілювали в життя ідею про український народ як поняття політичне, а не тільки етнографічне, національне [11, с. 9]. Таким чином влада не акцентуючи уваги на поділі населення за етнічною ознакою, прагнула досягти консолідації суспільства, в тому числі й його іноетнічного сегменту. Кадрові призначення міністрів, здійснені П. Скоропадським, свідчили про його толерантне ставлення до неукраїнців. Наприклад, єврей С. Гутник став міністром промисловості, поляк А. Ржепецький – міністром фінансів, німець Й. Вагнер – міністром праці, росіянин Г. Афанасьєв – державним міністром [5, с. 8].

Аналіз документів Української держави свідчить, що офіційний Київ у той час тримав курс на виховання в українців любові до своєї нації й стояв осторонь

від спроб деяких екстремістські налаштованих кіл пропагувати ненависть до інших націй. Програмні документи «Грамота до всього українського народу» та «Закон про тимчасовий державний устрій України» фактично скасовували концепцію національно-персональної автономії [10, с. 269]. Показовою в цьому сенсі є й Заява-декларація гетьманського уряду від 10 травня 1918 р., де, серед іншого, висловлюється ставлення як до української справи, так і до проблем етнічних меншин. У документі зазначалося, що уряд «...міцно проводитиме в життя ідею дальшого та всестороннього розвитку української національної культури, забезпечення прав української мови у школі та державних і громадських організаціях і зміцнення усіх форм української державності. Рівночасно признає правительство права також усіх інших національностей, які живуть на території України; воно має повну пошану до їх культури і не виступить з ніякими мірами гніту й нетолеранції супроти якоїсь частини своїх горожан...» [5, с. 9].

9 липня 1918 р. П. Скоропадський затвердив підготовлений Радою Міністрів закон про скасування національно-персональної автономії та ліквідацію національних міністерств. Функції останніх передавалися Міністерству внутрішніх справ і Міністерству народної освіти та мистецтв [4, с. 89]. Пояснюючи цей крок, П. Скоропадський у липні 1918 р. наголосив, що національні привілеї можуть тільки сприяти посиленню міжетнічної конфронтації. Спроби засобів масової інформації, лідерів партій національних меншостей викликати незадоволення громадськості цим кроком уряду були безрезультатними. На заклики боротися з «ворогами персонально-національної автономії» мало хто відгукнувся. Крім того, як зазначають дослідники, діяльність трьох національних міністерств фактично тривала ще понад три з половиною місяці, оскільки Ухвала про їх ліквідацію була опублікована лише 22 жовтня [6, с. 90.].

Незважаючи на об'єктивно невиправданий крок, пов'язаний з скасуванням національно-персональної автономії, гетьманська держава була послідовна у забезпеченні національної рівноправності всіх громадян України.

Підтвердженням цього може слугувати запровадження таких акцій: створення нової єврейської партії, російського національного центру, проведення єврейського санітарного з'їзду, всеукраїнського польського з'їзду, поновлення діяльності чехословацького комітету тощо. Єврейська спільнота, що проживала в Україні, змогла продовжити роботу з підготовки виборів до єврейського тимчасового передпарламенту, провести їх, обрати виконавчі органи і налагодити їх роботу [3, с. 78.]. Існувала в Українській державі спеціальна урядова комісія у справах німецьких колоністів. У листопаді 1918 р. Рада Міністрів Української держави створила в Києві Союз поляків-землевласників в Україні й затвердила його Статут. Завдання Союзу вбачалося не лише в розвитку сільського господарства і сільськогосподарського промислового виробництва, а й у заснуванні культурно-освітніх і фінансово-економічних установ, у зміцненні й захисті всіма законними засобами публічних та приватних прав поляків. Крім того, з часом влада відновила органи державного управління в справах національних меншин, хоч і значно обмежила їх фінансування [8, с. 89].

У своїй національній політиці гетьман Павло Скоропадський та його уряд зробили спробу побудувати українську політичну націю за зразком деяких західних держав, взявши за основу українську етнічну культуру, тому українізація державних, культурно-освітніх установ, що була започаткована в період УЦР, не припинялась. У серпні 1918 р. Рада Міністрів ухвалила закон про обов'язкове вивчення української мови, літератури, історії та географії України в усіх середніх школах, починаючи з 1918-1919 навчального року. У перших п'яти класах на це відводилося не менше як три години на тиждень, а у шостому і сьомому – чотири години на тиждень. Посада вчителя української мови та літератури повсюдно вважалася штатною, географії та історії України – позаштатною, але обов'язковою [1, с. 380]. Особливо контролювалася з боку уряду справа українізації учительських інститутів та семінарій. Напередодні навчального року міністерство освіти розпочало роботу літніх курсів українознавства для вчителів, на що Рада міністрів спеціально асигнувала 2 184 790 крб. Це рішення набуло чинності з 2 червня. Наступного дня

міністерство одержало ще 2 млн. крб. на невідкладні потреби, а 5 червня – ще 2 млн. на видання шкільних підручників [9, с. 296].

Загалом освітня політика гетьманського уряду свідчить про певну спадкоємність з політикою Центральної Ради. Проте змінились методи та тактика українізації освітньої сфери. Хоч діячі УНР постійно говорили про «демократизацію» шкільної сфери, часто на практиці вони діяли лише адміністративними методами, незважаючи на побажання батьків та учнів. Тому гетьманський уряд відмовився від конфронтації у цьому питанні і почав у містах створювати українські гімназії поряд (а не замість) з російськими. У селах же українізація освітньої сфери проходила тими ж методами, як і у період УНР.

Політика Гетьманату у національно-культурному будівництві мала виважений характер. Пріоритет надавався українським культурно-освітнім установам, але держава розвивала мережу єврейських, польських та інших національних шкіл [7, с. 789]. Навчальним та культурно-освітнім закладам національних меншин гетьманський уряд надавав певну фінансову допомогу. Так, 11 липня 1918 р. Рада Міністрів виділила 87 700 карбованців на організацію курсів вчителів єврейських шкіл у Києві, Одесі, Катеринославі [1, с. 380]. У законі від 29 серпня 1918 р. про створення Кам'янець-Подільського університету говорилось про те, що мовою викладання у ньому буде українська, але в окремих випадках дозволялося читання лекцій російською мовою. Планувалось організувати на історико-філологічному факультеті кафедри польської та єврейської мови і літератури [10, с. 271]. У першому Статуті Української Академії наук, відкритої 24 листопада 1918 р., було передбачено вакансії для академіків, котрі б займалися розробкою проблем національно-культурного життя національних меншин, безпосередньо пов'язаних Україною [8, с. 89]. Аналогічним чином здійснювали свою діяльність Національна бібліотека та Центральний комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва України.

Таким чином, етнонаціональну політику П. Скоропадського в цей період можна обґрунтовано визначити як виважену, хоч деякі обмеження громадян за етнічною ознакою все ж спостерігались. Національна політика Гетьманату мала

на меті створення української політичної нації. Було чимало зроблено для розвитку української культурно-освітньої сфери. Представники інших етносів мали всі умови для задоволення своїх національно-культурних потреб. Однак уряду Гетьмана П. Скоропадського не вдалося сконсолідувати українське суспільство. Для цього історія відвела йому надто короткий термін. При дослідженні етнонаціональної політики гетьманської адміністрації слід враховувати такі чинники: 1) гетьман та його уряд не мали повноти суверенної влади на території України, їхні дії багато в чому обумовлювалися позицією німецької та австро-угорської воєнної адміністрації; 2) у середовищі гетьманського уряду працювали особи, котрі мали різні погляди на перспективу розбудови української державності, тому діяльність міністерств у площині етнонаціональної політики часом суперечила одне одному; 3) дії органів влади на місцях нерідко йшли врозріз із законодавством Української Держави, що було обумовлено низкою причин різного характеру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козьмук Б. Правова політика гетьмана П. Скоропадського у вирішенні мовних питань // Публічне право. 2013. № 2(10). С. 376-383.
2. Лазарович М. Політика Української Центральної Ради та Другого Гетьманату щодо національних меншин: компаративний аналіз // Вісник КНЛУ. Серія Історія, економіка, філософія. 2012. Випуск 17. С. 94-100.
3. Національні меншини України у XX столітті: політико-правовий аспект / М. Панчук, В. Войналович, О. Галенко та ін.; Редкол. І. Ф. Курас (голов. ред.) та ін. К., 2000. 357 с.
4. Нестеренко В. Національна політика Української держави // Вісник КНЛУ. Серія Історія, економіка, філософія. 2012. Випуск 17. С. 87-93.
5. Пиріг Р. Я. Гетьманат Павла Скоропадського: сутність і форми державності // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контroversії: Мат-ли всеукр. наук. конф. 19-20 травня 2008. К., 2008. С. 6-12.

6. Рафальський О. О. Національні меншини України у XX столітті: Історіографічний нарис. К.: Поліус, 2000. 447 с.
7. Сірополко С. О. Історія освіти в Україні. К.: Наук. думка, 2001. 912 с.
8. Ставицька Н. Державна національно-культурна політика серед національних меншин в добу Української революції // Наукові записки: Збірник. К., 1999. Сер. «Політологія і етнологія». Вип. 9. С. 86-90.
9. Українське державотворення: Невитребуваний потенціал. Словник-довідник / за ред. О. М. Мироненка. К.: Либідь, 1997. 559 с.
10. Устименко В. М. Етнополітичні процеси в Українській Державі 1918 року // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії: Материали всеукр. наук. конф. 19-20 травня 2008. К., 2008. С. 267-275.
11. Хитра А. Державно-правові погляди Павла Скоропадського: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Львів, 2003. 19 с.

Гончарова Л. В., студентка ХНПУ ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. О. В. Дьякова

ДІЯЛЬНІСТЬ І. СТЕШЕНКА НА ПОСАДІ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ І МІНІСТРА НАРОДНОЇ ОСВІТИ УНР

Іван Матвійович Стешенко – видатний громадсько-політичний діяч і педагог, талановитий поет, літературознавець і перекладач. Він прожив недовго – йому не було навіть сорока п'яти, коли куля невідомого вбивці обірвала його життя. Справжній патріот, який понад усе любив Україну, Іван Стешенко так багато встиг зробити, що його ім'я назавжди залишиться в пам'яті вдячних нащадків прикладом самовідданого служіння українському народові. Громадсько-політична діяльність І. М. Стешенка є важливою сторінкою національно-державного розвитку України: активний учасник національного відродження кінця XIX – початку XX ст., організатор (спільно з Лесею Українкою) першого